

Monumentnummer*: 515119

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* **09 oktober 2000**
Kadaster deel/nr **82981/36**

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
Leiden		Leiden		Zuid-Holland			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Aalmarkt	22			2311 ED	Leiden		
Breestraat	82			2311 CV	Leiden		
Breestraat	84			2311 CV	Leiden		
Breestraat	86			2311 CV	Leiden		
Breestraat	88			2311 CV	Leiden		
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*		Appartement aanduiding		Grondperceel	
Leiden	G					1986	
Leiden	G					1925	
Leiden	G					2393	
Leiden	G					1987	
Leiden	G					1928	
Leiden	G					2392	
Leiden	G					1988	
Leiden	G					1926	
Leiden	G					1559	

Omschrijving**

Inleiding

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het in 1936 voltooide WARENHUIS Vroom & Dreesmann, gelegen aan de Aalmarkt aan de Rijn tussen twee steegjes, werd in 1934 ontworpen door Leonardus van der Laan (1864-1942) en zijn zoon Johannes Antonius (1896-1966), in opdracht van het gelijknamige warenhuisconcern. Vroom & Dreesmann is ontworpen in een Traditionalistische bouwstijl die sterk is geïnspireerd door de toenmalige Scandinavische architectuur, vergelijkbaar met het werk van onder andere G. Friedhoff en A. van der Steur. Als oud-student van M.J. Granpré Molière werkte Jan van der Laan sinds 1921 samen met zijn vader met name in deze Traditionalistische bouwstijl. C. Kerckhoff, de toenmalige filiaal-directeur, kende Van der Laan van school, reden waarom hij hem verkoos boven Jan Kuyt die op dat moment de meeste nieuwe V&D-filialen ontwierp. Aan de achterkant is het pand uit 1936 in een latere fase verbonden met bestaande panden aan de Breestraat, waarvan de voorgevels in tact zijn gelaten. De begane grond en eerste drie etages waren ontworpen als verkoopruimten. De vierde, teruggelegen, etage werd gebruikt voor kantoren en dienstruimtes. Van het interieur is met name het hoofdtrappenhuis in de oorspronkelijke staat bewaard gebleven. In het trappenhuis bevinden zich glas-in-lood vensters van Joep Nicolas (1897-1972). Het trappenhuis werd oorspronkelijk overdekt door een witglazen lichtkap, die vervangen is door een flauw hellend tongewelf met inbouwspotjes. De etalages op de begane grond zijn deels gemoderniseerd. De grootste verandering hierin is de verwijdering van de etalage-eilanden in 1967. De reliëfs aan de Maarsmansteeg bevatten afbeeldingen van families, om aan te geven dat Vroom & Dreesmann een winkel is voor het gehele gezin. Op de risalerende toren is één van de twee reliëfs in 1993 toegevoegd.

Omschrijving

Warenhuis van vijf bouwlagen onder een overstekend schilddak, gedekt met koper. De kern van het gebouw bestaat uit betonnen kolommen, die bekleed waren met marmer, en betonvloeren. Het pand heeft een rechthoekige plattegrond met een gebogen voorgevel en torenachtige uitbouw met glazen opbouw en balustrade. De vierde en bovenste verdieping is kleiner en ligt terug van de rooilijn. De gevels zijn opgetrokken in gele baksteen met zandstenen sierlagen en reliëfs.

Op de verdiepingen dubbele en enkele vensters met stalen kozijnen en zesruits roedenverdeling in een zandstenen lijst met concave lisenen en waterdorpels.

Strekken boven en onder de vensters.

De extra hoge begane grond wordt in de voorgevel (noordoost) geleed door etalagevensters onder een koperen luifel met daarboven een horizontale strook in zandsteen met houten luikjes in vierkante nissen. Daarboven drie verdiepingen en een naar achter liggende vierde verdieping. De voorgevel telt tweeëntwintig vensterassen (dubbel venster = twee vensterassen). De tweede vensteras van links risaleert en heeft een opbouw, waardoor het de indruk wekt van een toren.

Rechts van het hoofdvolume een iets terugliggend trappenhuis van vier bouwlagen, met daarin een dienstingang met goederenontvangst. Het trappenhuis is lager om een overgang te vormen van het hoge warenhuis naar de aangrenzende Waag.

Vijf etalagevensters hebben nog de oorspronkelijke houten kozijnen. Granieten borstwering onder etalagevensters en granieten halfzuilen ertussen. Houten kroonlijst en betimmering van verticale latten boven etalages. Onder in bronzen luifel houten raamwerk, gevuld met glas. Op eerste verdieping Franse balkons.

Twee zandstenen speklagen op eerste verdieping over gehele breedte gevel.

Links van de risaliet enkele vensters, rechts dubbele. Zandsteen op de hoeken van de dakrand van de derde verdieping.

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De vierde verdieping heeft glazen gevels van staande ruitjes in stalen kozijnen, omringd door een smal dakterras met een stalen hek.

Grote vensters met roedenverdeling in de risaliet. Tussen de vensters twee reliëfs met reigers en takken. Vier speklagen op de hoogte van de vierde verdieping. Boven de dakrand verjongt de top van de toren zich. In de top staande ruitjes in stalen kozijnen onder een koperen overstekend tentdak met concave dakvlakken en kanteelachtige slabben. In het trappenhuis rechts een dienstingang onder een zandstenen rondboog, smalle vensters en een overstekende daklijst.

De zijgevel aan de Maarsmansteeg (zuidoost) telt vier vensterassen. Vensters door zandstenen concave lisenen aan elkaar gekoppeld. Zowel de strook boven de etalages als de daklijst van de derde verdieping in zandsteen. Op de hoeken reliëfs met familietafereelen. Strekken op de derde verdieping met zandstenen sluit- en aanzetstenen. Vensterindeling en hekjes verder identiek aan voorgevel.

Overstekende daklijst vierde verdieping hier op stalen zuiltjes.

De zijgevel aan Mandenmakerssteeg (noordwest) is veel breder dan aan Maarsmansteeg. Linker deel onder zadeldak met vierkante vensters in eenheden van drie bij elkaar. Speklagen op de derde verdieping. Traplichten in het rechter deel.

Interieur

In het interieur zijn met name het hoofdtrappenhuis en de constructie van het schilddak bewaard gebleven. In de kelder achter de dienstingang aan de Aalmarkt een hellingbaan van de goedereningang. Op de begane grond hellingen met bronzen hekjes, relingen en kleine trapjes om het hoogteverschil tussen de Aalmarkt en Breestraat te overbruggen. In het deel aan de Breestraat, achter de gevel van de Vergulde Turk, zijn onder meer nog een cassetteplafond en een houten trap met gesneden balusters bewaard gebleven. In de balusters en wandbetimmering van het trappenhuis zijn guirlandes uitgesneden.

Onder het torentje aan de Aalmarkt leidt een rond trappenhuis van de derde naar de vierde verdieping. De stalen vakwerkspanten in het schilddak werden bij de oorspronkelijke kantoorfunctie verborgen achter een plafond. Trappenhuis op vierkante plattegrond met afgeronde hoeken. Wit en zwart marmeren lambrisering, betegelde zuil, linoleum op vloer en treden, houten leuning op bronzen steunen, bronzen traphekken en relingen, radiatoren in nissen en glas-in-lood. Zowel figuratieve als abstracte, rechthoekige en ronde glas-in-lood vensters in de kleuren zwart, wit, geel en grijs. In de figuratieve glas-in-lood vensters zijn de eveneens afgebeelde spreuken uitgebeeld: eerste bordes: "Het welzijn van den geest/ wordt door de stof gedragen/ de stof dient stâag vernieuwd/ om het menschdom te behagen." tweede bordes: "Een oud kleed past geen nieuwen mensch/ elk jaartij heeft een eigen wensch." derde bordes: "Wie goede waar verkoopt/ die dient den gragen klant/ maar steunt de voortbrengst ook/ en helpt zoo 't gansche land." vierde bordes: "Wagens die rijden door de landouwen/ en dragers die pakken en balen sjouwen/ en schepen die de zee doorklieven/ zij voeren het goed aan om u te gerieven."

Waardering

Het warenhuis is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische waarde als representatief voorbeeld van een warenhuis uit de jaren dertig van de twintigste eeuw.

Het warenhuis is tevens van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde wegens de door de Scandinavische architectuur geïnspireerde Traditionalistische bouwstijl, die in winkelarchitectuur zeldzaam is. Bovendien is het ontwerp van algemeen belang als kenmerkend voorbeeld binnen het oeuvre van Leo en Jan van der Laan.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Stedebouwkundig is het warenhuis zeer waardevol vanwege de beelbepalende situering in de binnenstad van Leiden.

Het exterieur is gaaf en ook delen van het interieur zijn gaaf bewaard gebleven.

Hoofdcategorie

Handelsgebouwen, opslag- en transportgebouwen

Subcategorie

Winkel (G)

Functie

Winkel (G2)